

YETİŞTİRME YURDUNDA YAŞAYAN ERGENLERDE BENLİK SAYGISI (*)

Uz. Psk. Güner Satılmış

Anadolu Ün. Tıp Fak. Psikiyatri A.B.D.

Yard. Doç. Dr. Gülten İseber

Anadolu Ün. Tıp Fak. Psikiyatri A.B.D.

ÖZET

Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin benlik saygısını incelemek amacıyla 14-18 yaş grubu arasındaki iki grup ergene (yetiştirme yurdu ve aile yanında yaşayan) Rossenberg Benlik Saygısı Ölçeği uygulanmıştır. Benlik saygısının gruplara ve cinslere göre dağılımı incelenmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgular değerlendirildiğinde, benlik saygısının yetiştirme grubu ile aile yanında yaşayan grupta farklılık göstermediği saptanmıştır.

GİRİŞ

Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerin, psiko-sosyal özellikleri pek çok araştırmaya konu olmuştur. Aileden ayrı yaşamak genci olumsuz yönde etkilemektedir. Yetiştirme yurdu koşullarının iyi olmaması, gencin ailesi ile ilişkisinin azlığı bu olumsuz etkiyi daha da arttırmaktadır. I. Cilga'ya (1984) göre, "Yetiştirme yurdu kimsesiz, korunmaya muhtaç çocukların ve gençlerin toplumsal koruma kapsamına alındığı, ailenin toplumsal işlevini yüklenen, çocuğun ve gencin toplumsallaşma sürecini yönlendiren toplumsal refah kurumudur". Son yıllarda yetiştirme yurt-

larını bu ideal amaca uygun hizmet verebilmesi için, düzenleme çalışmaları yapmakta ve gencin aileden ayrı yaşamamasının olumsuz etkileri asgari düzeye indirilmeye çalışılmaktadır.

Bu araştırma, ergenlik döneminde önem kazanan benlik saygısının, bu dönemi yetiştirme yurtlarında yaşayan gençlerde gelişme düzeyini saptamak amacıyla planlanmıştır. Böylece ailenin benlik saygısı üzerindeki etkisi de araştırılmak istenmiştir. Ayrıca ülkemizde benlik saygısı konusunda araştırma sayısının az oluşu da bu araştırmanın planlanmasındaki itici güçlerden biri olmuştur.

Benlik saygısının tanımı ve gelişimi konusu pek çok yazar tarafından ele alınmıştır. Chrzanowski (1981) benlik saygısını en geniş anlamıyla, kişinin yeti ve güçlerinin iyi bir değerlendirmesine dayanan kendisiyle ilgili olumlu imgesi olduğu görüşündedir. Benlik saygısının bazı yönleri zeka, görünüm, beden yapısı gibi kişinin doğal özelliklerinin üzerine gelişir, Rosenberg (1965) benlik saygısını kişinin kendisine karşı pozitif veya negatif tavrı olarak ele alır. Kişi kendini değerlendirmede olumlu bir tutum içindeyse benlik saygısı yüksek, olumsuz bir tutum içindeyse benlik saygısı düşük olmaktadır. Yörük-öglü'na (1985) göre benlik saygısı, kişinin kendini değerlendirmesi sonunda ulaştığı benlik kavramının onaylanmasından doğan beğeni durumudur.

(*) Bu araştırma raporu 1988 yılında Anadolu Üniversitesi'nde lisansüstü tezi olarak hazırlanan araştırmamızın bir özeti'dir (Satılmış, 1988).

Benlik saygısı ergenlik döneminde önem kazanan bir özelliktir. Sullivan'a göre ergenlik başarılı bir uzlaşma ile sonlarsa, birey bu dönemden her türlü koşulla yetecek benlik saygısı edinerek çıkmaktadır. Bu benlik saygısı başkalarına saygıyı ve kişisel özellikleri toplumsal düzene uydurarak, kişisel girişimciliği de beraberinde getirir (Blum, 1972). Ergenlik döneminde geliştirilen benlik kavramı düzeyinin düşük olması daha sonraki yıllarda bireyin kendi benliğini kabul etmemesine yal açabilmektedir. Bu da içe kapanma ya da saldırgan türde davranışlara neden olabilmektedir (Garrison, 1975).

Benlik saygısının pek çok değişkenle ilişkisi araştırılmıştır. Rosenberg (1965) benlik saygısının sosyo-ekonomik düzey ile ilişkisini araştırmıştır. Üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen gençlerin % 51'nin, alt sosyo-ekonomik düzeyden gelenlerin ise % 38'nin yüksek benlik saygısına sahip olduklarını bulmuştur. Miller (1976) ergenlerin benlik saygısı üzerinde annenin temel kolaylaştırıcı özelliklerinin etkisini araştırmıştır. Bu araştırmada, empatik, içten ve yüksek saygısı olan annelerin, ergen çocuklarında daha yüksek benlik saygısı bulunacağı beklenmektedir. Elde edilen bulgulara göre annenin çocuğu ile ilişkilerinin çocuğun benlik saygısı ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu görülmüştür. French (1985) psikolojik olgunluğa erişmiş ana babaların benlik saygısını olumlu yönde arttıracaklarını belirtmiştir.

Benlik saygısının kişilik boyutları ile ilişkisi araştırılmıştır. Kawash'in (1982) ergenlerde yaptığı bir araştırmada görülmüştür ki, benlik saygısı ile her düzeyde ilişkide bulunan özellikler anksiyete ve dışa dönüklüktür. Anksiyete negatif, dışa dönüklük pozitif korelasyon göstermiştir. Anksiyete az olduğu zaman dışa dönüklük artmakta ve benlik saygısı daha yüksek olmaktadır. Golin (1977) depresif ve dep-

resif olmayan ergenleri karşılaştırdığında depresiflerin diğer gruba göre benlik saygısını azaltıcı durumlarda daha fazla duyarlılık gösterdiklerini bulmuştur. Fenichel (1945) depresyonda benlik saygısı kaybının ön planda olduğunu vurgulamıştır. Benlik saygıları düşük olanlar daha çok tehdit algılayıp, eleştiriye duyarlılık göstermekte ve bu kişilerde hayalperestlik ve psikiş izolasyona daha çok rastlanmaktadır (Rosenberg, 1965).

Benlik saygısı ruh sağlığı ile çeşitli biçimlerde ilişkili bir kavramdır. Benlik saygısının kökeni çocuklukta başlamakta fakat ergenlik döneminde örgütlenip, bireyin yaşamını etkileyen kalıcı bir faktör olmaktadır. Bu yüzden ergenlik döneminde benlik saygısının incelenmesi özellikle önemli bir konudur.

Bu araştırma yetiştirme yurdu ergenlerinin aile yanında yaşayan ergenlere oranla daha düşük benlik saygısına sahip olacakları varsayımından hareketle planlanmıştır.

YÖNTEM VE GEREÇLER

A — Denekler : Araştırma 14-18 yaş grubundaki ergenlerle yapılmıştır. İki grup oluşturulmuştur. Birinci grup, 40 kız ve 40 erkek ergenden oluşan yetiştirme grubu, ikinci grup ise, 53 erkek ve 45 kız ergen oluşan kontrol grubudur.

B — Bilgi Toplama Araçları

1 — Rosenbery Benlik Saygısı Ölçeği : Araştırmada kullanılan ölçek, 1963'te M. Rosenberg tarafından geliştirilmiştir. Ülkemizde 1985'te F. Çuhadaroğlu tarafından geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak, Türkçe'ye uyarlanmıştır. (Çuhadaroğlu, 1985). Rosenbery benlik saygısı ölçeği, çoktan seçmeli sorulardan oluş-

maktadır ve 12 kategorisi vardır. Denekler ölçeği kendileri doldurmaktadır.

2 — Kişisel Bilgi Alma Formu : Bu form ile deneklerin sosyo-demografik özellikleri hakkında bilgi sağlanmıştır.

BULGULAR

Her iki ergen grubunda benlik saygısı ölçeğinden aldıkları puanların ortalamaları karşılaştırıldığında iki grup arasında fark saptanmamıştır (Tablo: 1, Tablo : 3).

Benlik saygısı yönünden kızlarla erkekler arasında farklılık saptanmamıştır (Tablo : 1, Tablo : 2).

İki grup arasında kendilik kavramının sürekliliği, insanlara güvenme, eleştiriye duyarlılık, hayalperestlik, psikoso-

matik belirtiler, kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme, tartışmalara katılabilme derecesi yönünden farklılık saptanmamış, yalnız depresif duygulanım yönünden farklılık saptanmıştır (Tablo: 1, Tablo : 3). Ayrıca psikosomatik belirtiler her iki grupta da hızlarda erkeklere oranla daha fazla bulunmuştur (Tablo : 1, Tablo : 2).

TARTIŞMA

Bu araştırmada gruplar arasında depresif duygulanım yönünden farklılık saptanmış ($P < 0.001$), diğer alt değişkenler yönünden farklılık bulunamamıştır ($P > 0.05$). Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerde aileden ayrı yaşamının etkisi depresif duygulanım düzeyinde görülmektedir.

TABLO : — Rosenberg Ölçeğinin Alt Ölçümlerinin Gruplara ve Cinslere Göre Dağılımı

Alt Ölçümler	A r a ş t ı r m a G r u p l a r ı											
	Yetiştirme						Kontrol					
	Kız		Erkek		Genel		Kız		Erkek		Genel	
	X	ss	x	ss	X	ss	X	ss	X	ss	X	ss
Benlik saygısı (0-1 yüksek, 2-4 orta, 5-6 düşük)	2.28	1.62	2.00	1.45	2.14	1.53	2.49	1.97	1.85	1.70	2.14	1.85
Kendilik kavramının sürekliliği (0-2 çok, 3-5 az)	1.63	1.19	2.00	1.28	1.81	1.24	1.80	1.31	1.49	1.09	1.63	1.20
İnsanlara güvenme (0-1 çok, 2-3 orta, 4-5 az)	2.58	1.03	2.63	1.25	2.60	1.14	2.60	0.96	2.45	1.01	2.52	0.99
Eleştiriye duyarlılık (0-1 az, 2-3 çok)	1.58	0.87	1.65	0.66	1.61	0.77	2.11	0.78	1.66	0.73	1.87	0.78
Depresif duygulanım (0 yok 1-2 az, 3-4 orta, 5-6 çok)	4.20	1.60	3.30	1.52	3.75	1.62	2.58	1.69	2.36	1.56	2.46	1.61
Hayalperestlik (0-1 az, 2-3 orta, 4 çok)	1.95	1.30	1.68	1.00	1.81	1.16	2.11	1.13	1.55	1.07	1.81	1.13
Psikosomatik belirtiler (0-2 az, 3-4 orta, 5 çok)	4.65	2.73	3.33	2.27	3.99	2.58	4.13	2.47	2.66	2.34	3.34	2.50
Kişilerarası ilişkilerde tehdit hissetme (0 yok, 1 az, 2 orta, 3 çok)	2.18	0.93	2.05	0.85	2.11	0.89	1.98	0.92	1.77	0.97	1.87	0.95
Tartışmalara katılabilme derecesi (0- az, 1 orta, 2 çok)	0.73	0.78	0.80	0.76	0.76	0.77	0.76	0.77	0.98	0.84	0.88	0.82

TABLO : 2 — Rosenberg Ölçeği Alt Ölçümlerinin Grup İçi Kız-Erkek Farklılıklarının Önemlilik Derecesi

Alt Ölçümler	A r a ş t ı r m a G r u p l a r ı					
	Yetiştirme			Kontrol		
	U	Z	P	U	Z	P
Benlik saygısı	713.5	-0.83	>0.05	976.5	-1.54	>0.05
Kendilik kavramının	663.5	-1.313	>0.05	1054.5	-0.984	>0.05
İnsanlara güvenme	767	-0.318	>0.05	1104.5	-0.627	>0.05
Eleştiriye duyarlılık	794	-0.058	>0.05	801.5	-2.787	<0.01**
Depresif duygulanım	545	-2.454	<0.05*	1115	-0.552	>0.05
Hayalperestlik	718.5	-0.784	>0.05	865	-2.335	<0.05*
Psikosomatik belirtiler	575.5	-2.16	<0.05*	786.5	-2.894	<0.01**
Kişilerarası ilişkilerde	720.5	-0.765	>0.05	1056.5	-0.97	>0.05
Tartışmalara katılabilme derecesi	752	-0.462	>0.05	1018	-1.244	>0.05

TABLO : 3 — Rosenberg Ölçeği Alt Ölçümlerinin Gruplar Arasındaki Farklılıklarının Önemliliği

	A r a ş t ı r m a G r u p l a r ı								
	Yetiştirme - Kontrol								
	U	Kız Z	P	U	Erkek Z	P	U	Genel Z	P
Benlik saygısı	854.5	-0.401	>0.05	959.5	-0.78	>0.05	3804	-0.339	>0.05
Kendilik kavramının sürekliliği	835	-0.572	>0.05	836	-1.738	>0.05	3632.5	-0.841	>0.05
İnsanlara güvenme	882.5	-0.154	>0.05	949.5	-0.857	>0.05	3658.5	-0.765	>0.05
Eleştiriye duyarlılık	604	-2.606	<0.01**	1039.5	-0.159	>0.05	3272	-1.895	>0.05
Depresif duygulanım	449.5	-3.966	<0.001***	662	-3.081	<0.01**	2245	-4.898	<0.001***
Hayalperestlik	828.5	-0.63	>0.05	966.5	-0.726	>0.05	3904.5	-0.045	>0.05
Psikosomatik belirtiler	812	-0.775	>0.05	863.5	-1.525	>0.05	3360	-1.636	>0.05
Kişilerarası ilişkiler tehdit hissetme	785	-1.013	>0.05	895.5	-1.277	>0.05	3359	-1.64	>0.05
Tartışmalara katılabilme derecesi	878	-1.194	>0.05	972.5	-0.679	>0.05	3629.5	-0.849	>0.05

Benlik saygısı yönünden kızlarla erkekler arasında farklılık saptanmamıştır ($P > 0.05$). Çuhadaroğlu'nun (1985) ergenlerde benlik saygısı araştırmasında ve Rosenberg'in (1965) yaptığı çalışmada cinsler arasında farklılık saptanmamıştır. Yalnız psikosomatik belirtilerde cinsiyet farkı saptanmıştır. Yetiştirme grubu ($P < 0.05$) ve kontrol grubunda ($P < 0.01$) psikosomatik belirtiler kızlarda erkeklere oranla daha fazladır. Çuhadaroğlu'nun (1985) araştırmasında da bulgu desteklenmektedir.

Benlik saygısı yönünden yapılan karşılaştırmada iki grup arasında fark saptanmamıştır ($P > 0.05$). İki grupta da benlik saygısı "orta düzey"dedir (Tablo : 1). Çuhadaroğlu (1985) ergenlerde benlik saygısını "orta düzey"de, Rosenberg (1965) "yüksek düzey"de bulmuşlardır.

Benlik saygısının gruplar arasında farklılık göstermemesinin birinci nedeni yetiştirme yurdu ergenlerinin 12 yaşından sonra yetiştirme yurduna kabul edilmesidir. Bu ergenler 0-12 yaşa kadar aile yanında yaşamakta, bu yaştan sonra gereksinim duyulduğu için yetiştirme yurduna verilmektedir. Bu çalışmadaki yetiştirme grubunun % 72'si aile yanından, diğerleri yuvadan gelmiştir. Bu çocuklar belli bir yaşa kadar anne-baba ile yaşamışlardır. 12 yaşına kadar çocukta ego ve süperego geliştiği için, bu iyi yapı da benlik saygısının gelişiminde önemli iki etken olduğundan bu yaşa kadar çocuk belirli bir düzeyde benlik saygısı ile kuruma gelmektedir. Diğer bir neden çocukların hayatta olan aile üyeleri tarafından ziyaret edilmesidir. Aile bağlarının kopmamış olması ve çocuğa sahip çıkılması kendine ve diğer insanlara karşı güven duygusunun gelişmesine neden olmaktadır.

Yetiştirme grubu ile kontrol grubunun aynı sosyal yapıya sahip olması da bu sonucu ortaya çıkaran diğer bir etkidir. Ülkemizde özellikle sosyo-ekonomik düzeyin düşük olduğu kesimlerde çocukların temel gereksinimleri bile tam olarak karşılanmamakta, çocuk sayısı çok olduğu için, çocuk ailesinden yeterli ilgi ve sevgiyi görememektedir. Maslow (Aktaran Cansever, 1976) insanın temel gereksinimlerini beşe ayırır. Altta en temel gereksinimler en üstte insanın tüm potansiyelini geliştirme gereksinimi vardır. Bu düşünmeden hareket edilirse, temel gereksinimleri karşılanmayan kişilerde benlik saygısının yüksek düzeyde olması beklenemez.

Bu araştırmanın sonucuna göre, yetiştirme yurtlarında aile bağları devam ettiği sürece gencin ruh sağlığı korunmaktadır. Cilga (1984) "Yetiştirme yurtlarında aile ortamına yönelik düzenlemeler yanında, varsa gençlerin aile yakınlarıyla bağlarının kurulması da gençlerin toplumsallaşma olanakları açısından gerekmektedir" ifadesiyle yetiştirme yurtlarında toplumsallaşma konusunda aile bağlarının önemini belirtmiştir.

Benlik saygısı kişinin yaşamında bir takım etkenlerden etkilenen, dinamik olarak sürekli değişen bir özellik ise, yetiştirme yurdu deneyiminin daha ileri yaşlarda kişinin karşılaşacağı yeni örgütlenme, başa çıkma durumlarında nasıl etkili olduğu da izlenmelidir. Ör: yetiştirme yurdu döneminde herhangi bir ruh sağlığı sorunu göstermeyen bir ergen, yetişkinlik döneminde evlilik, sorumluluk, anne-baba olmak gibi sorunlarla karşılaştığında, bunlarla başa çıkma becerilerinde eksiklikler gösterebilir. Bu tür uzun süreli etkileri ancak ayrıntılı ve uzunluğuna yürütülen çalışmalarla ortaya çıkarabiliriz.

KAYNAKLAR

- Blum, G.S., (1972). Duygusal ve dürtüsel gelişim. *Ergenlik Psikolojisi*, (Derleyen) B. Onur. Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd.: Şti.: Ankara, s: 171-188. 1987.
- Cansever, G., (1976). *İçimdeki Ben*. Boğaziçi Ün. Yay. İstanbul.
- Cılga, İ., (1984). Yetiştirme yurtlarında toplumsallaşma. *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Dergisi*, 2: 83-113.
- Chrzanowski, G., (1981). The genesis and nature of self-esteem. *American Journal of Psychotherapy*. 35: 38-46.
- Çuhadaroğlu, F., (1985). Gençlerde benlik saygısı ile ilgili bir araştırma. *XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi*, Mersin.
- Fenichel, O., (1945). *Nevrozların Psikanalitik Teorisi* (Çev. S. Tunçer). Ege Ün. Matbaası. İzmir. 1974.
- French, A.P., (1985). Parenthood. *Comprehensive ve Textbook of Psychiatry içinde*. (ed) H.I. Kaplan and B. J. Sadock, Willims and Wilkins. s: 1832-1836.
- Garrison, K.C., Garrison, K.C.JR., (1975). Benlik Gelişimi. *Ergenlik Psikolojisi*. (derleyen). B. Onur. Hacettepe-Taş Kitapçılık Ltd. Şti. Ankara, s: 305-336, 1987.
- Golin, S., (1977). Effects of self-esteem manipulation on arousal and Reactions to sad models in depressed and nondepressed college students. *Journal of Abnormal Psychology*, 86: 435-439.
- Kawash, G.F., (1982). A structural analysis of self-esteem from preadolescence through young adulthood: Anxiety and extraversion as agents in the development of self-esteem. *Journal of Clinical Psychology*. 38: 301-310.
- Miller, T.W., (1976). Paternal absence and its effect on adolescent self-esteem. *Social Psychiatry*. 100: 293-295.
- Rosenberg, M., (1965). *Society and the Adolescent Self-Image*. Princeton University Press, Princeton.
- Satılmış, G., (1988). *Yetiştirme yurdunda yaşayan ergenlerde benlik saygısı*. Yayınlanmamış Lisansüstü tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Yörükoğlu, A., (1985). *Gençlik Çağı*, Tisha Matbaası, Ankara.